

Naar een Flexibele Kwalificatiestructuur voor Leven Lang Ontwikkelen

In een tijdperk waarin de arbeidsmarkt zich sneller ontwikkelt dan ooit tevoren, is de noodzaak voor een leven lang leren en de flexibilisering van het middelbaar beroepsonderwijs (mbo) urgenter geworden. In het mbo kennen we voor het leven lang ontwikkelen een veelheid aan waardepapieren: diploma's, certificaten, praktijkverklaringen, branchediploma's en -certificaten, mbo-verklaringen etc.. Deze zijn gekoppeld aan een diversiteit van vormen van kwalificeren. Die diversiteit leidt tot verwarring onder werkgevers, werknemers, en studenten over het civiel effect ervan: de waarde van deze waardepapieren op de arbeidsmarkt en in de maatschappij.

Deze inleiding zet het toneel voor een diepgaande verkenning van de huidige uitdagingen binnen het mbo-onderwijs en de noodzaak voor een meer gestroomlijnde en flexibele aanpak. We onderzoeken de complexiteit van '(te) veel waardepapieren' en hoe deze de transparantie en uitwisselbaarheid van de waardepapieren beïnvloedt. Tegelijkertijd benadrukken we de inspanningen van verschillende stakeholders om een kwalificatiestructuur te realiseren die zowel toegankelijk als aanpasbaar is aan de voortdurend veranderende behoeften van de arbeidsmarkt. **TIJS PIJLS, CATELIJNE ZANDBERGEN M.M.V. WIM JELLEMA**

Dit artikel biedt een overzicht van bestaande initiatieven en toekomstige richtingen voor het mbo-onderwijs, gericht op het verbeteren van de flexibiliteit en het civiel effect van kwalificaties en waardepapieren voor een leven lang ontwikkelen. Door een brug te slaan tussen onderwijs en arbeidsmarkt, streeft dit artikel ernaar een dialoog te bevorderen over hoe we een flexibele kwalificatiestructuur kunnen ontwikkelen voor een leven lang ontwikkelen. Zo'n structuur vormt de voorwaarde voor vraaggestuurd en flexibel onderwijs. Onderwijs dat iedereen in staat stelt om zich voortdurend te ontwikkelen, dat flexibel inspeelt op de snel veranderende vraag vanuit de arbeidsmarkt en dat bijdraagt aan een dynamische en inclusieve maatschappij.

UITDAGING VOOR DE ARBEIDSMARKT

In de context van een steeds veranderende economie, staat de arbeidsmarkt voor significante uitdagingen. Technologische vooruitgang, digitalisering, en de transitie naar een duurzamere economie vereisen een arbeidskracht die zich continu kan aanpassen en ontwikkelen. De noodzaak voor flexibiliteit in de kwalificatiestructuur is nog nooit zo groot geweest. Werknemers moeten nieuwe vaardigheden kunnen opdoen en bestaande kunnen verdiepen om relevant te blijven in hun vakgebied.

De reguliere kwalificatiestructuur is gericht op het behalen van een diploma voor jongeren als beginnend beroepsbeoefenaar. Die is daarom weinig flexibel wanneer je

die wilt benutten voor post-initieel onderwijs. Maar zonder post-initieel onderwijs groeit de kloof tussen de vaardigheden die werknemers bezitten en die werkgevers nodig hebben.

ONDERWIJS,
OVERHEDEN EN
BEDRIJFSLEVEN WERKEN
SAMEN BIJ HERVORMING
KWALIFICATIESTRUCTUUR

Er is dus een grote noodzaak om een meer flexibele benadering van kwalificeren voor een leven lang leren te ontwikkelen.

Een flexibele kwalificatiestructuur

Liwald is 32 jaar en CNC-verspaner. Tijdens zijn opleiding high tech metalektro liep hij stage bij een metaalbedrijf. Zo rolde hij het vak in en inmiddels is hij werkzaam bij Marinus Spierings Gereedschapmakerij (MSG), o.a. als praktijkopleider.

stelt individuen in staat om door middel van kortere, gerichte opleidingstrajecten, certificaten of badges hun vaardigheden officieel erkend te krijgen. Dit faciliteert niet alleen een leven lang leren, maar verhoogt ook de inzetbaarheid van individuen op de arbeidsmarkt. Daarbij speelt de erkenning van informeel en non-formeel leren een cruciale rol om de kennis en kunde die men in de praktijk opdoet, te waarderen.

In dit licht werken onderwijsinstellingen, overheden en bedrijfsleven samen om de kwalificatiestructuur te hervormen. Het doel is om een responsief systeem te creëren dat inspeelt op de behoeften van zowel de arbeidsmarkt als de individuele lerende jongeren én volwassenen. Dit vraagt om innovatie in onderwijsmethoden, het heroverwegen van accreditatieprocessen en het bouwen van bruggen tussen formeel en informeel leren. De uitdaging ligt niet alleen in het ontwikkelen van een dergelijk systeem maar ook in de brede acceptatie en implementatie ervan in de praktijk.

INITIATIEVEN VOOR FLEXIBEL LEREN

Nut en noodzaak van een neer

flexibele kwalificatiestructuur wordt ingezien door SBB. In een recent uitgebracht advies over de toekomst van de kwalificatiestructuur stelt het: *'Er moet meer ruimte komen voor het waarderen en valideren van verschillende soorten kennis en vaardigheden... Een vereiste daarvoor is het beter zichtbaar maken van competenties (skills) én de transferwaarde daarvan herkennen, waarmee vakmensen gedurende hun hele loopbaan inzetbaar blijven... Het transparanter maken, hergebruiken en toegankelijk maken van de elementen van de kwalificatiestructuur (datamanagement), is ook hiervoor cruciaal.'*¹

De aanzet daartoe is al enkele jaren gelden gezet. Tot voorkort was de kwalificatiestructuur vooral gericht op het behalen van het diploma in het initieel beroepsonderwijs ten behoeve van een startkwalificatie. Voor doelgroepen voor wie het behalen van het diploma te hoog gegrepen is of niet noodzakelijk zijn gebaseerd op de kwalificatiestructuur een aantal alternatieven ontwikkeld:

1. **Praktijkverklaringen:** Deze verklaringen erkennen de vaardigheden die werknemers in de praktijk

Productiemedewerkers ontvangen certificaat

Om volwassenen op te leiden voor een toekomst in de productie, hebben Randstad en private opleider Technicom de handen ineengeslagen. Medewerkers werden opgeleid tot het mbo-certificaat 'Meewerken in de productie' onderdeel van de niveau 2 opleiding Operator A. Met het behalen van dit erkende mbo-certificaat zijn zij inzetbaar in de operatorfunctie. Zo'n certificaat is voor de werkgever een bevestiging dat de werknemer de benodigde vaardigheden onder de knie heeft. Leuk weetje, na het behalen van het certificaat is de helft van de mensen verder gegaan met leren om via de bbl het diploma Operator A te behalen.

hebben opgedaan, buiten traditionele onderwijsinstellingen om. Het biedt een manier om informeel leren te valideren en stimuleert de arbeidsmarktparticipatie door het erkennen van competenties verkregen via werkervaring. Dit instrument is vooral ontwikkeld voor de doelgroep waarvoor het behalen van het diploma te hoog gegrepen is.

2. **MBO-certificaten:** Specifiek gericht op middelbaar beroepsonderwijs, bieden deze certificaten een flexibele manier voor volwassenen om zich bij te scholen of om te scholen. De certificaten staan voor de afronding van een deelkwalificatie (of keuzedeel) en maken het mogelijk om stapsgewijs en op maat te leren, afgestemd op persoonlijke en arbeidsmarktrelevante behoeften.
3. **Skills-project:** SBB en UWV werken aan een 'skillstaal'. Eén taal die een brug slaat tussen de arbeidsmarkt en onderwijs, die ertoe moet leiden dat er één route komt waarin de formeel en informeel verworven »

'skills' van de werkzoekende vertaald wordt naar kansen op de arbeidsmarkt en naar een passend onderwijsaanbod.

Deze initiatieven tonen de verschuiving naar een meer flexibele benadering van onderwijs en kwalificatie, waarbij de nadruk ligt op het aanleren van specifieke vaardigheden

DE ARBEIDSMARKT STAAT VOOR SIGNIFICANTE UITDAGINGEN

en competenties die relevant zijn voor de huidige en toekomstige arbeidsmarkt. Ze ondersteunen het principe van Leven Lang Ontwikkelen en bieden kansen voor alle lagen van de bevolking om actief deel te nemen aan de arbeidsmarkt en hun persoonlijke en professionele ontwikkeling voort te zetten.

VOORBEELDEN VANUIT DE BRANCHEOPLEIDINGEN

Naast de initiatieven van SBB zijn er ook andere voorbeelden van een meer flexibele en inclusieve kwalificatiestructuur gericht op een leven lang ontwikkelen. Bij een aantal van deze initiatieven is CINOP betrokken. De voorbeelden laten zien hoe branches bezig zijn om flexibele kwalificatiestructuren te bouwen. Wat zijn de lessons learned vanuit die voorbeelden die we kunnen toepassen voor de kwalificaties uit het mbo? Hieronder een tweetal voorbeelden:

1. Flexibilisering door kerntaken en bouwstenen voor de kwalificatiestructuur van de politie

Eind 2021 is de nieuwe Kwalificatiestructuur Politieonderwijs (KSP)

opgeleverd met 15 bijbehorende kwalificaties. De Kwalificatiestructuur Politieonderwijs maakt flexibel onderwijs mogelijk door te werken met leeruitkomsten, bouwstenen, leerwegaafhankelijk beoordelen en leren in de blend. Hiermee worden betekenisvolle leerroutes gebouwd, passend bij iemands kennis en kunde en in aansluiting op het werk. Kerntaken en bouwstenen kunnen in verschillende leerroutes door de verschillende onderwijsteams worden ingezet voor zowel het formele onderwijs als bedrijfsopleidingen.

2. Entrustable professional activity's voor de verpleegkundige opleidingen

Het College Zorgopleidingen (CZO) Flex Level heeft de CZO-erkende verpleegkundige vervolgoopleidingen en de opleidingen voor medisch ondersteunende zorgverleners flexibel en vernieuwend gemaakt met behulp van EPA's. Deze zijn belangrijke bouwstenen voor het flexibiliseren van onderwijs, waarbij EPA staat voor 'entrustable professional activity'. Dit zijn kenmerkende professionele activiteiten die het dagelijkse werk van een zorgprofessional vormen.

EPA's moeten flexibel onderwijs beter mogelijk maken door volledige opleidingen te behouden, maar ook door zorgprofessionals de mogelijkheid te bieden individuele leerroutes samen te stellen en te volgen die passen bij hun behoeften en die van de zorgorganisatie. EPA's hebben een eigenstandige waarde maar zijn ook stapelbaar tot een volledig diploma. Ze zijn beschreven in leeruitkomsten gekoppeld aan credits en maken deel uit van een kwalificatie gekoppeld aan een NLQF-niveau.

SBB heeft in zijn advies over de toekomst van de kwalificatiestructuur ook het belang van leren van branchekwalificatiestructuren benadrukt: *'Daarnaast moeten branchestructuren en kwalificatiestructuur aan elkaar verbonden kunnen worden. Als de inhoud van een behaalde brancheopleiding gelijk is aan een bouwsteen uit de kwalificatiestructuur van het mbo, moet dat ook de formele waardering (bijv. een certificaat) op kunnen leveren en andersom. Branches lopen voorop bij de signalering van nieuwe ontwikkelingen en vertalen deze als scholingsvraag in branchecertificering.*

*Het is waardevol om deze efficiënt te kunnen opnemen in de kwalificatiestructuur mbo. Andersom moeten elementen vanuit de structuur gebruikt kunnen worden in de branchecertificering.'*²

MODULARISERING IN HET MBO

De FIM (Flexibel Inzetbare Module) is een ander initiatief (oorspronkelijk van MBO Digitaal), ontwikkeld om binnen het kwalificatiedossier leervragen te beantwoorden zonder dat een volledig diplomatraject gevolgd moet worden. FIM's bieden inhoudelijke flexibiliteit naast keuzedelen, praktijkverklaringen, en mbo-certificaten, en zijn opgebouwd uit een ordening van kerntaken en werkprocessen. De inhoud is echter flexibel en wordt door de onderwijsinstelling zelf ingevuld. FIM's zijn herkenbare eenheden die de kwaliteit en definitie borgen doordat ze deel uitmaken van het kwalificatiedossier.

Verschillende onderwijsinstellingen gebruiken de FIM nu al voor een modulaire inrichting van hun opleidingen, ook de initiële beroepsopleidingen.

UITDAGINGEN

De voorbeelden laten zien dat er veel gebeurt om leven lang ontwikkelen

te faciliteren, maar ook dat er nog veel uitdagingen zijn om te komen tot het geformuleerde doel van een samenhangende flexibele kwalificatiestructuur voor een leven lang ontwikkelen. Wat zijn de uitdagingen:

A. De complexiteit van 'Te Veel Waardepapieren'

In het Nederlandse middelbaar beroepsonderwijs (MBO) zien we een toenemende diversiteit aan kwalificaties en certificaten. Diploma's, MBO-certificaten, branchecertificaten, praktijkverklaringen, EPA's (Entrustable Professional Activities), bouwstenen, FIM's (Flexibele Inzetbare Modules), microcredentials en MBO-verklaringen vormen een complex landschap van 'waardepapieren'. Deze rijkdom aan certificeringsopties, hoewel bedoeld om flexibiliteit en maatwerk in het onderwijs te bevorderen, brengt significante uitdagingen met zich mee, met name op het gebied van transparantie,

maakt het moeilijk om de precieze waarde van elk 'waardepapier' te bepalen, waardoor beslissingen over scholing en personeelontwikkeling complexer worden.

- Uitdagingen in transparantie en uitwisselbaarheid

De diversiteit aan kwalificaties bemoeilijkt niet alleen de transparantie voor alle betrokken partijen maar beïnvloedt ook de uitwisselbaarheid van certificaten tussen verschillende sectoren en opleidingen. Het is essentieel dat wat geleerd en behaald is in het ene domein, erkend en gewaardeerd wordt in het andere. Echter, de huidige situatie leidt tot een lappendeken van kwalificaties waarvan de onderlinge verhoudingen en equivalenties vaak onduidelijk zijn.

Voorbeeld van de Problematiek:

Branche specifieke Certificaten versus Nationale Kwalificaties: Branche-certificaten bieden vaak zeer gespecialiseerde competenties die waardevol zijn binnen een specifieke sector, maar deze worden niet altijd erkend of gewaardeerd buiten die sector. Dit kan leiden tot problemen bij arbeidsmobiliteit tussen verschillende industrieën.

NAAR OPLOSSINGEN ZOEKEN

Het is duidelijk dat er een behoefte bestaat aan een meer gestroomlijnde aanpak, waarbij de diverse 'waardepapieren' binnen het MBO-onderwijs op een transparante en uniforme manier worden gepresenteerd en erkend. Dit vereist nauwe samenwerking tussen onderwijsinstellingen, brancheorganisaties, werkgevers en de overheid om te komen tot een gemeenschappelijke taal en standaarden (bijv. NLQF en micro credentials). Alleen door het aanpakken van deze uitdagingen kunnen we zorgen voor een kwalificatiestructuur die niet alleen flexibel en inclusief is, maar ook transparant en duidelijk in haar civiel effect.

B. Balans tussen flexibiliteit en kwaliteitsborging

Een tweede kernuitdaging is de balans vinden tussen flexibiliteit en kwaliteitsborging. Het waarborgen van de kwaliteit van kortere, meer flexibele leertrajecten is cruciaal om de waarde van nieuwe kwalificaties te garanderen. Daarnaast speelt de erkenning van informeel en non-formeel leren een complexe rol; het vaststellen van standaarden voor de erkenning van deze vormen van leren vereist zorgvuldige afweging. Bovendien is de integratie van nieuwe kwalificatiestructuren in bestaande onderwijs- en arbeidsmarktsystemen een uitdaging, gezien de uiteenlopende belangen en de noodzaak voor coördinatie tussen onderwijsinstellingen, bedrijven, en overheidsinstanties.

DE TOEKOMST VAN FLEXIBEL ONDERWIJS

Vooruitkijkend naar de toekomst van flexibel onderwijs, is het duidelijk dat technologie een centrale rol zal spelen in het faciliteren van Leven Lang Ontwikkelen. Digitale platforms en online leeromgevingen bieden ongekende mogelijkheden voor toegankelijk en gepersonaliseerd leren. De ontwikkeling van kunstmatige intelligentie en adaptieve leersystemen kan leiden tot onderwijservaringen die zich in real-time aanpassen aan de behoeften van de lerende. Daarnaast zal de samenwerking tussen onderwijsinstellingen en het bedrijfsleven intensiveren, om onderwijsprogramma's te creëren die nauw aansluiten op de evoluerende behoeften van de arbeidsmarkt. Het streven naar een inclusieve benadering van onderwijs, waarbij iedereen de kans krijgt om zich te ontwikkelen ongeacht achtergrond of leeftijd, zal centraal staan in het realiseren van een toekomstbestendige flexibele kwalificatiestructuur.

»

FLEXIBILITEIT EN
LLO MOET WORDEN
AANGEMOEDIGD
EN PRAKTISCH
ONDERSTEUND

erkenning, de uitwisselbaarheid en de herkenbaarheid voor werkgevers en werknemers:

- Impact op civiel effect

Het gevolg hiervan is dat het civiel effect — de erkende waarde van kwalificaties in de maatschappij en op de arbeidsmarkt — vertroebeld raakt. Werkgevers en werknemers worstelen met vragen over welke kwalificaties relevant zijn voor specifieke banen en loopbaanpaden. De veelheid aan certificeringsopties

CONCLUSIE: NAAR EEN TOEKOMSTBESTENDIGE KWALIFICATIESTRUCTUUR

De ontwikkeling naar een transparante en flexibele kwalificatiestructuur binnen het middelbaar beroeps-onderwijs (MBO) staat centraal in de ambitie om onderwijs en arbeidsmarkt dichter bij elkaar te brengen. De huidige uitdagingen, zoals de veelheid aan waardepapieren en de daarmee gepaard gaande onduidelijkheden over het civiel effect,

ONTWIKKEL DE NIEUWE STRUCTUUR IN NAUWE SAMENWERKING MET ALLE STAKEHOLDERS

onderstrepen de noodzaak voor een gestructureerde hervorming. Deze hervorming moet gericht zijn op het vereenvoudigen van het kwalificatielandschap en het bevorderen van de herkenbaarheid en uitwisselbaarheid van kwalificaties en waardepapieren voor alle betrokken partijen.

De toekomst van het MBO vereist een systeem waarin flexibiliteit en Leven Lang Ontwikkelen niet alleen

worden aangemoedigd maar ook praktisch ondersteund door een duidelijke en coherente structuur. Dit impliceert een kwalificatiestructuur die ruimte biedt voor zowel formele als informele leerwegen en die de opgedane kennis en vaardigheden op waarde schat, ongeacht hoe of waar deze zijn verworven. En ook een structuur die qua niveau (NLQF), taal (leeruitkomsten of skills) en volume (credits) aansluit bij non-formeel leren.

Transparantie, herkenbaarheid, waardering van elementen, en duidelijk eigenaarschap zijn essentiële pijlers voor de realisatie van deze visie. Het is van cruciaal belang dat de nieuwe structuur wordt ontwikkeld in nauwe samenwerking met alle stakeholders, inclusief onderwijsinstellingen, bedrijven, branche-organisaties, en de overheid. Alleen door een gemeenschappelijke taal en standaarden te hanteren, kunnen we een kwalificatiestructuur creëren die toegankelijk, flexibel, en relevant is voor zowel de huidige als toekomstige arbeidsmarkt.

De weg vooruit vereist continue dialoog, innovatie, en de bereidheid om bestaande systemen te herzien en aan te passen. Het succes van deze transitie zal uiteindelijk worden gemeten aan de hand van de mate waarin het onderwijssysteem in staat

is om individuen voor te bereiden op een dynamische arbeidsmarkt en hen gedurende hun gehele loopbaan te ondersteunen in hun ontwikkeling.

In deze tijd van snelle veranderingen en groeiende complexiteit is het van essentieel belang dat het MBO-onderwijs zich blijft ontwikkelen om te voldoen aan de behoeften van zowel leerlingen als de arbeidsmarkt. Een flexibele, transparante en toekomstbestendige kwalificatiestructuur is hierin de sleutel tot succes. Het is onze gezamenlijke verantwoordelijkheid om een onderwijssysteem te creëren dat niet alleen voldoet aan de eisen van vandaag, maar ook de basis legt voor de kansen van morgen. ■

TIJS PIJLS, ADVISEUR CINOP EN CATELIJNE ZANDBERGEN, PROGRAMMANAGER LLO, VONK MET MEDEWERKING VAN WIM JELLEMA, ADVISEUR SBBTOETSINGSKAMER

Voetnoten

1. SBB, *Advies kwalificatiestructuur*, blz. 10
2. *Inzichten voor een toekomstbestendige kwalificatiestructuur*, SBB, 2023, blz. 10

advertentie

Meer leren over leren

Volg de Master Professioneel Meesterschap

- Word een leider in onderwijsontwikkeling en -vernieuwing
- Ontwikkel je onderzoeksvaardigheden
- Verbreed je perspectief
- Leer van hooggekwalificeerde opleiders en je medestudenten

 hva.nl/mpm

Hogeschool van Amsterdam

Creating Tomorrow